

تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر روند آموزشی دانشگاه‌های نظامی (مطالعه موردی: دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره) نوشهر)

سید احمد پورنصرانی^۱، جعفر قهرمانی^۲

چکیده

پژوهش حاضر به بررسی تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر روند آموزشی دانشگاه‌های نظامی پرداخته است. این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی و از نظر ماهیت، توصیفی-پیمایشی و از نظر روش جمع‌آوری داده‌ها، از نوع میدانی است. جامعه آماری پژوهش حاضر را تمامی دانشجویان و اساتید دانشگاه نیروی دریایی امام خمینی (ره) نوشهر تشکیل داده است که در مجموع شامل ۶۱۵ دانشجو و ۸۰ استاد (N=۶۹۵) بوده است. به منظور جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه ۲۲ سؤالی محقق ساخته استفاده شده است. روایی پرسشنامه با نظر متخصصان و پایایی آن از طریق ضرایب آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی مورد بررسی قرار گرفت و تمامی ابعاد مورد تأیید قرار گرفتند. عامل شبکه‌های اجتماعی از پنج بعد اطلاع‌رسانی، تسهیل در ارتباطات، تداوم بحث‌های کلاسی، حمایت عاطفی و تشکیل گروه تشکیل شده است که هر یک از ابعاد به همراه بعد روند آموزشی مورد سنجش قرار گرفتند. تعداد نمونه به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده، ۱۲۰ نفر تعیین شد که نهایتاً ۱۱۱ پرسشنامه بدون نقص مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. برای انجام تحلیل‌های لازم از تکنیک مدل‌سازی معادله ساختاری نسل دوم، حداقل مربعات جزئی (PLS) استفاده شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که در سطح اطمینان ۹۵٪ شبکه‌های اجتماعی تأثیر مثبت و معناداری بر روند آموزشی دارد. همچنین از میان ابعاد پنج‌گانه شبکه‌های اجتماعی تداوم بحث‌های کلاسی بیشترین تأثیر و حمایت عاطفی کمترین تأثیر را بر روند آموزشی داشته است. البته لازم به ذکر است که تأثیر تمامی ابعاد پنج‌گانه بر روند آموزشی مثبت و معنادار بوده است.

واژگان کلیدی: اطلاع‌رسانی، تداوم بحث‌های کلاسی، تسهیل در ارتباطات، تشکیل گروه، حمایت عاطفی، روند آموزشی و شبکه‌های اجتماعی

تاریخ دریافت مقاله: ۹۷/۰۳/۱۵

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۷/۰۸/۰۹

۱ کارشناس ارشد آموزش و بهسازی منابع انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد مرند

۲ استادیار گروه مدیریت آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد مرند، ایران (نویسنده مسئول: Jafarmn21@yahoo.com)

مقدمه

یکی از وظایف نظام آموزشی، پرورش افراد دارای اندیشه انتقادی، خلاق و دارای توانایی حل مسئله است. بدین ترتیب، مدرسان دانشگاه‌ها باید برای تدریس روش‌هایی را به کار ببندند که ممکن است با روش‌های سنتی بسیار متفاوت باشند؛ یعنی باید دانشجویان را به صورت فعال و متفکر در فرایند یادگیری دخالت دهند. لازمه تحقق هدف‌های چنین رویکردی، با توجه به پیشروی گسترده دانش در زمینه فن‌آوری اطلاعات، بهره‌وری از تمام امکانات و فن‌آوری‌های غنی در دسترس است. یکی از شیوه‌های ارائه مبتنی بر فناوری اطلاعات و ارتباطات، ارائه آموزش از طریق شبکه‌های اجتماعی مجازی است (مالمیر و همکاران، ۱۳۹۵). طبق تئوری شبکه اجتماعی سنتی، یک شبکه اجتماعی به این صورت تعریف می‌شود که یک مجموعه‌ای از نهادهای اجتماعی که شامل مردم و سازمان‌ها که به وسیله مجموعه‌ای که روابط معنی‌دار اجتماعی به هم متصل‌اند و باهم در به اشتراک گذاشتن ارزش‌ها تعامل دارند. شکل سنتی خدمت شبکه اجتماعی بر انواع روابط همچون دوستی‌ها و روابط چهره به چهره متمرکز است اما خدمات شبکه اجتماعی امروزه بیشتر بر جامعه مجازی آنلاین و ارتباطات کامپیوتر واسط متمرکز است (یعقوبی و همکاران، ۱۳۹۵). به طور کلی رسانه‌های اجتماعی مجموعه‌ای از وب‌سایت‌ها، خدمات و فعالیت‌هاست که امکان همکاری، ساخت اجتماعات، مشارکت و اشتراک اطلاعات را به افراد می‌دهد. این وب‌سایت‌ها به طور بالقوه‌ای چه در سطح روابط بین فردی و چه در سطح روابط اجتماعی، توانایی ایجاد تغییرات اساسی در زمینه زندگی اجتماعی هر فرد را دارند. در اغلب موارد مهم‌ترین تأثیر این گونه وب‌سایت‌ها را حفظ و ارتقای روابط گذشته می‌دانند (داستانی و همکاران، ۱۳۹۵). این فناوری‌ها توجه دانشکده‌هایی که در پی مشارکت هرچه بیشتر دانشجویان در فرایند یادگیری هستند را به خود جلب کرده است (جانکو و همکاران^۱، ۲۰۱۱؛ رابلیر و همکاران^۲، ۲۰۱۰).

عنوان شبکه اجتماعی مجازی با قالب امروزی برای نخستین بار در سال ۱۹۶۰ در دانشگاه ایلینویز در ایالات متحده آمریکا مطرح شد. پس از آن ظهور سایت‌های شبکه اجتماعی در سال ۱۹۹۵ با سایت همکلاسی^۳ که به اعضا کمک می‌کرد دوستان دوران تحصیل در مقاطع ابتدایی، دبیرستان و دانشگاه را پیدا کنند کلید خورد. اگرچه در ابتدا ایجاد شبکه‌های اجتماعی رشد کمی داشت، اما دوران رشد و فراگیر شدن آن‌ها با نسل جدید این شبکه‌ها و پدید آمدن سایت‌هایی چون ریز^۴ و فریندستر^۵ در سال ۲۰۰۲ در امور تجاری، لینکدین^۶ برای تجار حرفه‌ای، مای اسپیس^۷ برای سرگرمی و امور هنری و کوچ سرفینگ^۸ در سال ۲۰۰۳ در امور مسافرت، فیس بوک^۹ برای دانشجویان دانشگاه‌ها، اورکات^{۱۰} برای دوستان دوران تحصیل، یوتیوب^{۱۱} برای فیلم و عکس، یاهو^{۱۲} و ببو^{۱۳} در سال ۲۰۰۵ برای ارتباط عموم، مای چرچ^{۱۴} برای مسیحیان و فیس بوک برای عموم (۲۰۰۶) و چندین شبکه دیگر، ادامه یافته و تخصصی شدن آن‌ها سرعت گرفت و کاربری شبکه‌ها از یکدیگر متمایز شد (آریانی و همکاران، ۱۳۹۴).

شبکه‌های اجتماعی مجازی دارای کاربردهای فراوانی در امر آموزش هستند. مهم آن است که دانشجویان و اساتید، نحوه‌ی به‌کارگیری آن‌ها را بدانند تا به بهترین نحو ممکن از آن استفاده کنند. هنگامی که همه‌ی دانشجویان و اساتید با این

- 1 Janco
- 2 Roblyer
- 3 Classmate
- 4 Ryze
- 5 Friendster
- 6 LinkedIn
- 7 Myspace
- 8 Coach Serfing
- 9 Facebook
- 10 Orkut
- 11 Youtube
- 12 Yahoo!360
- 13 Bebo
- 14 My Church

کاربردهای مختلف آشنایی داشته باشند، می‌توان از این شبکه‌ها در راستای اهداف آموزشی بهره‌ی کافی برد (جانکو و همکاران^۱، ۲۰۱۱)؛ بنابراین فرضیه اصلی پژوهش به صورت زیر مشخص می‌شود:

✓ استفاده از شبکه‌های اجتماعی بر روند آموزشی تأثیرگذار است.

یکی از کارکردهای ویژه شبکه‌های اجتماعی مجازی، اطلاع‌رسانی و پوشش خبری است. این مجموعه‌ها با فراهم آوردن پوشش خبری کامل در زمینه‌های مختلف اعم از اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و... سعی دارند افکار عمومی را به سمت اهداف خود جهت‌دهی کنند. از این رو شناخت نحوه اطلاع‌رسانی شبکه‌های اجتماعی مجازی در خصوص حوادث و تحولات جهانی، لازم و ضروری به نظر می‌رسد (خدایاری و همکاران، ۱۳۹۳). تبادل اطلاعات در شبکه‌های اجتماعی مجازی، اجازه شکل‌گیری مباحث و گفتگوهای راجع به مسائل و مشکلات متفاوت را می‌دهد. در حقیقت، شبکه‌های مذکور بهتر از تشکیلات سنتی، محیطی پویاتر را در راستای ایجاد ابتکار و تبادل اطلاعات فراهم می‌سازند (رسولی و مرادی، ۱۳۹۱)؛ بنابراین می‌توان اولین فرضیه فرعی پژوهش را به صورت زیر مشخص کرد:

✓ اطلاع‌رسانی از طریق شبکه‌های مجازی بر روند آموزشی مؤثر است.

از دیگر کاربردهای شبکه‌های اجتماعی مجازی در دانشگاه‌ها می‌تواند برقراری ارتباط بین دانشجویان، همکلاسی‌ها و اساتید باشد و از این طریق آن‌ها به بحث و گفتگو در رابطه با مباحث درسی بپردازند. دانشجویان می‌توانند ایده‌های نوآورانه خود را از این طریق ساده‌تر به اشتراک بگذارند و نظرات دیگران را نسبت به آن دریافت کرده و آن را بهبود دهند؛ بنابراین شبکه‌های اجتماعی، مکان‌هایی هستند که در آن‌ها افراد فرصت پیدا می‌کنند تا ایده‌های خود را معرفی نموده، ویژگی‌های شخصی خود را بروز داده، با سایرین ارتباط برقرار کرده و این ارتباطات را حفظ نمایند (کیان و همکاران، ۱۳۹۴). مشارکت دانشجویان در مباحث درسی که به معنی زمان و تلاشی است که آنان برای فعالیت‌های آموزشی صرف می‌کنند، از طریق استفاده از شبکه‌های اجتماعی و به تبع آن تداوم بحث‌های کلاسی می‌تواند گسترش یابد. بدین ترتیب نتایج دلخواه آموزشی حاصل شده و عملکرد کل سیستم آموزشی افزایش پیدا می‌کند (جانکو و همکاران، ۲۰۱۳). توجه به این نکته نیز لازم است که برخی از دانشجویان اصولاً در کلاس‌های درسی ساکت‌تر هستند و تنها از طریق شبکه‌های اجتماعی می‌توانند بر استرس و اضطراب خود غلبه کرده و سؤالاتی که در ذهنشان مطرح می‌شود را بپرسند و در مورد مسائل مختلف اظهار نظر کنند (حمید و همکاران، ۲۰۱۵). این شبکه‌ها به هر دانشجو اجازه می‌دهد که با سرعت دلخواه خود به مطالعه بپردازد و در هر زمان دلخواه به بولتن بحث‌ها مراجعه کرده و در مورد مسائل درسی با همکلاسی‌ها و استادان به گفتگو بنشیند (زایدیه، ۲۰۱۲)؛ بنابراین می‌توان دومین فرضیه فرعی پژوهش را به صورت زیر مشخص کرد:

✓ تداوم بحث‌های کلاسی از طریق شبکه‌های مجازی بر روند آموزشی مؤثر است.

فناوری‌های وب ۲ امکانات جدیدی را در اختیار مدرسان قرار داده است که از جمله آن‌ها روش‌های جدید ارتباط با دانشجویان در آموزش، اشتراک دانش، گرفتن بازخورد و سایر قابلیت‌های بالقوه‌ای که ابزارهای وب ۲ ارائه می‌دهند از جمله راحتی استفاده، اشتراک اطلاعات و سهولت در مشارکت، شخصی‌سازی آموزش، یادگیری جمعی، یادگیری مبتنی بر حل مسئله، ایجاد مهارت کار گروهی، مهارت‌های ارتباطی و مذاکره و همکاری آنلاین، انعطاف‌پذیری از لحاظ زمان و مکان، دسترسی سریع‌تر و آسان‌تر به اطلاعات در همه اوقات شبانه‌روز و از همه جا و تولید محتوای دیجیتالی است (صراف‌زاده و علوی، ۱۳۹۲). بخشی از کاربران فناوری اطلاعات و ارتباطات، پژوهشگران حوزه‌های گوناگون علمی هستند که از منابع و امکانات آن برای دستیابی به اطلاعات و انجام مبادلات علمی بهره می‌گیرند. از نظر داوولی (۲۰۰۷) پژوهشگران با استفاده از امکانات ارتباطی و تعاملی این فناوری‌ها می‌توانند در هر زمان با همکاران خود در مناطق مختلف جهان ارتباط برقرار کنند و به تعبیر جامعه‌شناسان، اجتماع‌های رابطه‌ای^۲ یا ذهنی تشکیل دهند. آن‌ها با به‌کارگیری قابلیت‌های سه‌بعدی و چندرسانه‌ای این فناوری‌ها می‌توانند منابع اطلاعاتی متنی و غیرمتنی نظیر ویدئوها، کلیپ‌های صوتی، پادکست‌ها و تصاویر دست اول را از سراسر جهان با یکدیگر مبادله کنند (معینی کیا و همکاران، ۱۳۹۴)؛ بنابراین می‌توان سومین فرضیه فرعی پژوهش را به صورت زیر مشخص کرد:

1 Junco

2 Relational Community

✓ تسهیل ارتباطات از طریق شبکه‌های مجازی بر روند آموزشی مؤثر است.

طبق نظریه یادگیری اجتماعی بندورا، سه عنصر یادگیرندگان، همکلاسی‌ها و وضعیت می‌تواند بر نتایج یادگیری تأثیر مستقیم داشته باشد. مشارکت فعال یادگیرندگان در ساخت دانش و تعاملات بین یادگیرندگان در وضعیت‌های حل مسئله ارتباط مستقیمی با عملکرد افراد در فرایند یادگیری دارد (یو و همکاران، ۲۰۱۰). فناوری‌های وب ۲ دانشجویان را وادار می‌کند که مشارکت کنند، فکر کنند و یک یادگیرنده فعال باشند. آن‌ها با ایجاد امکان تشکیل گروه‌های مجازی، یک محیط یادگیری جمعی ایجاد می‌کنند که دانشجویان می‌توانند در همه اوقات شبانه‌روز با یکدیگر و با مدرسان خود ارتباط داشته باشند (صراف‌زاده و علوی، ۱۳۹۲). در واقع گروه‌های کلاسی می‌توانند در محیط وب گسترش یافته و از این طریق اعضای گروه همواره با یکدیگر در ارتباط بوده و با یکدیگر تبادل اطلاعات نمایند (جانکو و همکاران، ۲۰۱۳). در فضای قابل اعتماد و مشارکتی، اعضای تیم اهداف و علایق مشابهی داشته و معتقدند که دانش سایرین برای کار آن‌ها سودمند است. آن‌ها قادر به تمرین و ایجاد مهارت انحصاری دانش برای کمک به منبع دانشی‌شان جهت دسترسی ساده به دانش مرتبط هستند (محمدی شهرودی و همکاران، ۱۳۹۷)؛ بنابراین می‌توان چهارمین فرضیه فرعی پژوهش را به صورت زیر مشخص کرد:

✓ تشکیل گروه‌های مجازی از طریق شبکه‌های مجازی بر روند آموزشی مؤثر است.

از دیگر کاربردهای شبکه‌های اجتماعی در امر آموزش، دریافت حمایت‌های عاطفی اجتماعی است. حمایت اجتماعی بر احساس تعلق داشتن، پذیرفته شدن و مورد علاقه، عشق و محبت قرار گرفتن اطلاق می‌شود و حمایت اجتماعی افراد رابطه امنی به وجود می‌آورد که اساس امنیت، صمیمیت و نزدیکی خواهد بود (جعفری غریبوند، ۱۳۸۸). روابط و پیوندهای اجتماعی در نظریه تحلیل شبکه به عنوان سرمایه اجتماعی و دارایی فرد محسوب می‌شوند و فرد از طریق آن‌ها می‌تواند بر منابع و حمایت‌های موجود در این پیوندها دسترسی یابد. حمایت‌های اجتماعی افراد را قادر می‌سازد تا توانایی روبرویی با مشکلات روزمره و بحران‌های زندگی را داشته باشند (تقوایی یزدی و چیت‌ساز، ۱۳۹۵). شبکه‌های اجتماعی با ایجاد حس اعتماد، کانالی عاطفی-شناختی را ایجاد می‌نمایند که تأثیر بالایی بر روابط بین کاربران این شبکه‌ها و وبسایت‌های این چنینی دارند. شکل-گیری اعتماد به دلیل فراگیر بودن دارای اهمیت زیادی است، چرا که بدین ترتیب موجبات گسترش گرایش به شبکه‌های اجتماعی در سطح وسیعی از افراد و جامعه را فراهم آورده و به صورت پی‌درپی توسعه‌ای روزافزون می‌یابند (امامی ریزی، ۱۳۹۵). برای بسیاری از دانشجویان نیز شبکه‌های اجتماعی بیشتر به عنوان یک فناوری اجتماعی و نه به عنوان یک ابزار رسمی تدریس مطرح است که در عین حال می‌تواند تأثیر قابل توجهی بر عملکرد تحصیلی دانشجویان بگذارد. دانشجویان می‌توانند به کمک این شبکه‌ها خود را با زندگی دانشگاهی وفق دهند که منجر به حس احترام بالاتر در آن‌ها می‌شود و همچنین منجر به پذیرش اجتماعی و سازگاری با فرهنگ دانشگاه می‌شود که همه این موارد می‌تواند به عملکرد تحصیلی بالاتر منتهی شود (سانچز و همکاران، ۲۰۱۵). ذکر این نکته نیز لازم است که برای دانشجویانی که کیلومترها دورتر از محل زندگی اصلی خود و دور از خانواده به تحصیل می‌پردازند، شاید تنها راه آسان و کم‌هزینه برای برقراری ارتباط با خانواده استفاده از شبکه‌های مجازی باشد؛ بنابراین شبکه‌های اجتماعی از این طریق نیز می‌توانند حمایت‌های عاطفی مورد نیاز دانشجویان را فراهم کنند (سها و کارپینسکی، ۲۰۱۸).

بنابراین می‌توان پنجمین فرضیه فرعی پژوهش را به صورت زیر مشخص کرد:

✓ حمایت‌های عاطفی دریافت شده توسط افراد در شبکه‌های مجازی بر روند آموزشی مؤثر است.

در مجموع بسیاری از محققان استفاده از شبکه‌های آموزشی را در جهت افزایش کیفیت آموزشی و پیشرفت تحصیلی دانشجویان مؤثر دانسته‌اند و اذعان داشته‌اند که استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در آموزش، فرصت‌هایی را در سه محور اساتید، دانشجویان و زیرساخت‌ها فراهم می‌آورد. چرا که از یک سو امکان پذیرش اساتید را فراهم می‌آورد و درگیر شدن او در فرهنگ دانشجویی جدید را بالا می‌برد. از سوی دیگر این شبکه‌ها دانشجویان را قادر می‌سازند که ارتباط مثبتی را با سایر دانشجویان به ویژه افراد همسان از نظر سن و علایق ایجاد کنند. از لحاظ زیرساختی نیز شبکه‌های اجتماعی مجازی زیرساخت تعاملات اجتماعی را فراهم می‌آورند و فضایی را ایجاد می‌کنند که افراد در آن به راحتی بتوانند با یکدیگر ارتباط برقرار کنند. یکی دیگر از ویژگی‌های مثبت شبکه‌های اجتماعی مجازی، بالا بردن سرعت تولید و اشاعه دانش است. از دیگر ویژگی‌های

زیرساختی شبکه‌های اجتماعی مجازی، انعطاف‌پذیری و باز بودن آن است، به گونه‌ای که امکان تغییر، اضافه کردن و اصلاح و هرگونه شخصی‌سازی یادگیری در آن وجود دارد (چراغ ملایی و همکاران، ۱۳۹۳).

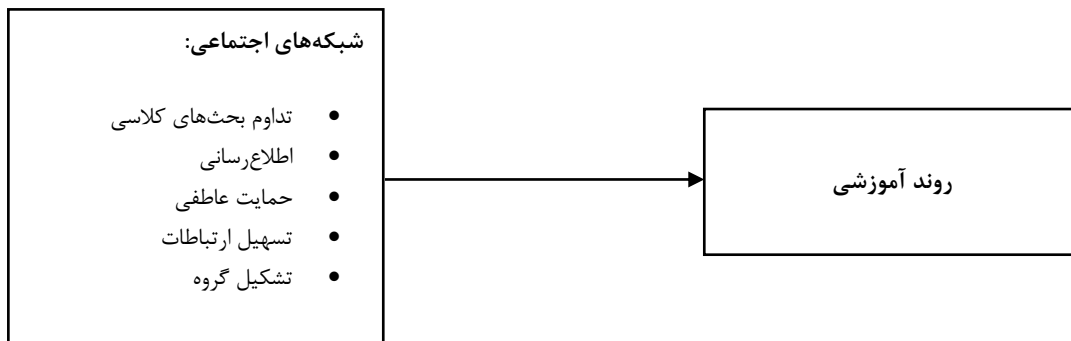
اما برخی دیگر از پژوهشگران استفاده از این شبکه‌ها را فقط در جهت تفریح و سرگرمی دانسته و کاربرد آموزشی خاصی بر آن متصور نشده‌اند و حتی در برخی موارد استفاده از آن را موجب کاهش پیشرفت تحصیلی دانسته‌اند. برخی نیز به موانع استفاده از شبکه‌های اجتماعی در یادگیری اشاره کرده‌اند. از موانع اصلی استفاده از شبکه‌های اجتماعی در یادگیری، مقاومت اساتید برای ایجاد تغییر در روش تدریس و فراگیری فنون جدید و فقدان مهارت آن‌هاست. هم‌چنین استفاده از شبکه‌های اجتماعی برای دانش‌آموزان و دانشجویانی که مهارت‌های خودتنظیمی پایینی دارند با مخاطرات زیادی همراه است. علاوه بر این مسائل، شبکه‌های اجتماعی مسائل مهمی را در رابطه با مفاهیمی نظیر هویت، صداقت، اعتبار و حفظ حریم خصوصی مطرح می‌کند. مسئله دیگری که استفاده از شبکه‌های اجتماعی در آموزش دانش‌آموزان را دشوارتر و مشکل‌سازتر می‌کند، اعتیاد به اینترنت و فقدان نظارت معلم در روش آموزش مبتنی بر وب است. از طرفی بسیاری از پژوهشگران معتقدند که دوره‌های آموزش الکترونیکی نتوانسته‌اند طبق استانداردهای کیفی که توسط مؤسسات برای این دوره‌ها تعیین شده است عمل کنند (مرادی و همکاران، ۱۳۹۵). با وجود این، وجود شبکه‌های اجتماعی به دلیل کارکردهای ارتباطی و تعاملاتی قوی، دارای مزایای بسیاری در حیطه‌های مختلف است که بهره‌گیری از آن‌ها می‌تواند سبب ارتقای زمینه استفاده از آن‌ها شود. ممکن است استفاده نکردن از شبکه‌های مجازی با هدف‌های علمی و نادیده گرفتن آن‌ها سبب عدم توانایی پژوهشگران کشور در استفاده از ابزارهای ارتباطی علمی و به دنبال آن عقب ماندگی جامعه از شکوفایی علم و دانش شود (میرزایی و همکاران، ۱۳۹۶)؛ بنابراین ضرورت پرداختن به شبکه‌های اجتماعی مجازی در رفتار علمی مورد توجه روزافزون قرار می‌گیرد. در مجموع به نظر می‌رسد نکته اصلی و مهم در استفاده از این شبکه‌ها، توانایی کنترل و مهار اطلاعات دریافتی توسط آن‌ها برای تطابق با نیازهای علمی است؛ بنابراین تأثیر استفاده از این شبکه‌ها بر روند آموزش نیازمند انجام پژوهش‌های دقیق است.

مطالعاتی در باب تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر یادگیری انجام شده است و به طور اخص، مطالعاتی درباره تأثیر حضور دانشجویان در شبکه‌های اجتماعی بر یادگیری اجتماعی و یادگیری دانشگاهی آنان صورت گرفته و شکاف بین یادگیری واقعی و یادگیری مورد انتظار اندازه‌گیری شده است. هم‌چنین این امر به اثبات رسیده است که ویژگی‌های شبکه اجتماعی بر عملکرد یادگیرنده تأثیر به‌سزایی دارد.

میرزایی و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی با هدف تعیین نقش شبکه‌های اجتماعی در تبادل‌های علمی بین دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی کرمانشاه به این نتیجه رسیدند که استفاده از شبکه‌های اجتماعی در تبادل‌های علمی میان دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه اثرگذار نیست، اما می‌تواند در ارتقای دانش دانشجویان مؤثر باشد. امامی ریزی (۱۳۹۵) در پژوهشی با هدف بررسی استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان، به این نتیجه رسید که سپری کردن زمان بیش از حد در شبکه‌های اجتماعی مجازی باعث کاهش ساعات مطالعه و خستگی دانشجویان در کلاس می‌شود بنابراین کاهش پیشرفت تحصیلی را در پی دارد. داستانی و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی با هدف بررسی تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر عملکرد تحصیلی دانشجویان، به این نتیجه رسیدند که بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و عملکرد تحصیلی دانشجویان رابطه معناداری وجود ندارد. یعقوبی و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی که با هدف بررسی کاربردهای آموزشی شبکه‌های اجتماعی مجازی از دیدگاه دانشجویان دانشکده کشاورزی استان زنجان انجام دادند، دریافتند که سطح کاربرد شبکه‌های اجتماعی در جهت افزایش کیفیت آموزشی دارای میانگین بالاتر از متوسط بود. مالمیر و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که میزان پیشرفت تحصیلی و یادگیری دانشجویانی که زبان انگلیسی را از طریق شبکه اجتماعی مجازی آموزش دیدند، بیشتر از میزان پیشرفت تحصیلی و یادگیری دانشجویانی بود که به روش سنتی زبان انگلیسی را آموزش دیدند. آریانی و همکاران (۱۳۹۴) به بررسی نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی در قابلیت‌های پژوهشی دانشجویان تحصیلات تکمیلی پرداختند و به طور کلی به این نتیجه رسیدند که شبکه‌های اجتماعی با اتکا به ظرفیت فرا متنی خود در ارتباط‌هایی که شکل داده‌اند باعث تفاوت‌هایی در سطح قابلیت‌های پژوهشی دانشجویان کاربر شبکه‌های مجازی در مقایسه با سایرین شده‌اند.

سایه و کارپینسکی (۲۰۱۸) در پژوهشی با هدف بررسی تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی بر رضایت از زندگی و عملکرد تحصیلی دانشجویان دریافتند که بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و عملکرد تحصیلی رابطه معنی‌داری وجود دارد و رضایت کلی دانشجویان از زندگی، در این رابطه نقش میانجی ایفا می‌کند. لیم و ریچاردسون (۲۰۱۶)، در پژوهشی با هدف بررسی تأثیر تجربه دانشجویان از شبکه‌های اجتماعی بر حضور آنان در شبکه‌های اجتماعی مجازی برای اهداف آموزشی، نشان دادند که شدت به کارگیری این شبکه‌ها همبستگی معناداری با حضور اجتماعی درک شده دانشجویان نداشته و در عوض تأثیر مثبتی بر ادراکات دانشجویان از کاربرد شبکه‌های اجتماعی برای اهداف آموزشی دارد. حمید و همکاران (۲۰۱۵)، در پژوهشی با هدف بررسی ادراکات دانشجویان از مزایای به کارگیری شبکه‌های اجتماعی برای آموزش و یادگیری، نشان دادند که دانشجویان از تعامل با استادان و نیز تعامل با دیگر دانشجویان در فضاهای مجازی آنلاین، مزایای زیادی در ذهن دارند. نتایج پژوهش این موضوع را به خوبی تبیین کردند که چگونه دانشجویان از فناوری‌های اجتماعی برای ارتقای تعامل بین خودشان، با استادان و نیز با محتوای دوره بهره می‌برند.

سانچز و همکاران (۲۰۱۴)، در پژوهشی با هدف بررسی ادراکات دانشجویان از کاربرد فیس‌بوک برای اهداف آموزشی، نشان دادند که مهم‌ترین عامل انگیزاننده دانشجویان در به کارگیری شبکه‌های اجتماعی، اثرات اجتماعی بود، هم‌چنین حفظ روابط اجتماعی مهم‌ترین دلیل آنان برای ادامه حضور در شبکه‌های اجتماعی مجازی بود. تس (۲۰۱۳) در پژوهشی با هدف بررسی نقش رسانه‌های اجتماعی در کلاس‌های درس (چه به صورت مجازی و چه به صورت حقیقی)، به این موضوع اشاره داشته است که استفاده از شبکه‌های اجتماعی در آموزش اکنون فقط به دانشگاه‌ها محدود نمی‌شود و مدارس هم از آن بهره می‌گیرند و هرچه معلمان به نقش این شبکه‌ها در بهبود یادگیری و مشارکت دانشجویان بیشتر واقف باشند، استفاده از این شبکه‌ها را سرلوحه کار خود قرار خواهند داد. مدل مفهومی پژوهش با تکیه بر مطالعات پیشین و فرضیات مطرح شده در شکل ۱ آورده شده است:

شکل (۱) مدل مفهومی پژوهش

روش تحقیق

از آنجایی که هدف از پژوهش حاضر، بررسی تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر روند آموزشی دانشگاه‌های نظامی (مطالعه موردی: دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره) نوشهر) است، می‌توان گفت این پژوهش از نظر هدف در حیطه‌ی پژوهش‌های کاربردی است؛ زیرا درصدد توسعه دانش کاربردی در حل مسئله آموزش در مراکز آموزش نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران می‌باشد و نتایج آن می‌تواند برای دانشگاه‌های مشابه مورد استفاده قرار گیرد.

جامعه‌ی آماری این پژوهش را کلیه اساتید و دانشجویان دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره) نوشهر که در مجموع شامل ۶۱۵ دانشجو و ۸۰ استاد بوده است، تشکیل می‌دهد. در مورد علت انتخاب این دانشگاه به عنوان جامعه‌ی مورد بررسی در این پژوهش، می‌توان به مواردی مانند در دسترس بودن و فراهم بودن امکانات مطالعاتی در این زمینه برای پژوهشگر اشاره کرد.

در این پژوهش با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌بندی‌شده، نمونه‌هایی از جامعه آماری انتخاب شدند. در مورد تعداد نمونه در تکنیک مدل‌سازی معادله ساختاری واریانس محور، از قاعده‌ی چین^۱ (۱۹۹۸) استفاده شده است که بر مبنای آن تعداد ۵۰ نمونه به عنوان حداقل حجم نمونه لازم باید انتخاب شود. با توجه به تعیین سطحی از خطا به منظور عدم دریافت پرسشنامه‌های کامل و سالم (در اثر مفقود شدن پرسشنامه، عدم پاسخگویی به پرسشنامه، پرسشنامه‌های ناقص و مخدوش) و افزایش دقت آزمون و قابل اتکا بودن نتایج به دست آمده، پرسشنامه بین ۱۲۰ نفر از دانشجویان و اساتید دانشگاه امام خمینی (ره) نوشهر توزیع گردید که در نهایت ۱۱۱ پرسشنامه مناسب و بدون نقص جمع‌آوری شده و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. به‌منظور سنجش متغیرهای پژوهش، با مطالعه پژوهش‌هایی که به‌طور مناسب به این ابعاد پرداخته‌اند، با اندکی تغییر و تجمیع سؤالات، آن‌ها را به‌طور کامل مورد استفاده قرار دادیم. این پرسشنامه شامل ۲۲ سؤال بسته است که متغیرهای پژوهش را مورد اندازه‌گیری قرار می‌دهد. سهم هر یک از متغیرها از سؤالات به شرح جدول ۱ است.

جدول (۱) توزیع سؤالات پرسش‌نامه

متغیر پنهان رتبه دوم	متغیر پنهان رتبه اول	تعداد گویه‌ها (سؤالات)	منابع
شبکه‌های اجتماعی	اطلاع‌رسانی	۳	(خدایاری و همکاران، ۱۳۹۳؛ جانکو و همکاران، ^۲ ۲۰۱۳)
	تسهیل ارتباطات	۴	(رسولی و مرادی، ۱۳۹۱؛ یعقوبی و همکاران، ۱۳۹۵؛ جانکو و همکاران، ۲۰۱۳؛ سانچز و همکاران، ^۳ ۲۰۱۴؛ حمید و همکاران، ^۴ ۲۰۱۵)
	تداوم بحث‌های کلاسی	۴	(یعقوبی و همکاران، ۱۳۹۵؛ جانکو و همکاران، ۲۰۱۳؛ حمید و همکاران، ۲۰۱۵)
	حمایت عاطفی	۳	(جانکو و همکاران، ۲۰۱۳؛ یو و همکاران، ^۵ ۲۰۱۰)
	تشکیل گروه	۳	(جانکو و همکاران، ۲۰۱۳)
روند آموزشی		۵	(داستانی و همکاران، ۱۳۹۵؛ امامی ریزی، ۱۳۹۵؛ یو و همکاران، ۲۰۱۰؛ زایدیه، ^۶ ۲۰۱۲)

در این پژوهش به‌منظور نشان دادن روایی پرسش‌نامه ابتدا از روایی محتوا و صوری استفاده شده است. از آنجایی که هیچ روش آماری برای تعیین این‌گونه از روایی‌ها وجود ندارد، پس از مرور جامع ادبیات موضوع و طراحی چارچوب اولیه پرسش‌نامه، سازه‌ها و شاخص‌های به‌دست‌آمده توسط تعدادی از خبرگان که شامل استادان دانشگاه و پژوهشگران می‌باشند، مورد ارزیابی قرار گرفته و اصلاحات لازم اعمال شده است. البته دو روایی همگرا و واگرا هم مورد بررسی قرار گرفتند که در بخش تجزیه و تحلیل بدان‌ها اشاره می‌شود.

در این پژوهش، پایایی از طریق دو معیار ضرایب آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی^۷ مورد سنجش قرار می‌گیرد که در قالب جدول ۲ آمده است.

1 Chin
2 Junco
3 Sanchez
4 Hamid
5 Yu
6 Zaidieh
7 Composite Reliability

جدول (۲) نتایج پایایی ابزار اندازه‌گیری بر اساس پاسخ‌های نمونه نهایی پژوهش

عامل مرتبه دوم	عامل مرتبه اول	نماد در مدل	تعداد سؤالات	آلفای کرونباخ (≥ 0.7)	پایایی ترکیبی (≥ 0.7)
شبکه‌های اجتماعی (S.N)	اطلاع‌رسانی	NO	۳	۰/۵۵	۰/۷۷
	تسهیل ارتباطات	C.F	۴	۰/۶۳	۰/۷۸
	تداوم بحث‌های کلاسی	C.D	۴	۰/۷۶	۰/۸۵
	حمایت عاطفی	E.S	۳	۰/۷۱	۰/۸۴
	تشکیل گروه	C.G	۳	۰/۷۵	۰/۸۶
	روند آموزشی	E.P	۵	۰/۸۵	۰/۸۹

یافته‌های تحقیق

با توجه به ۱۱۱ پرسشنامه جمع‌آوری شده، ۱۸ نفر (۱۵ درصد) استاد و ۹۳ نفر (۷۷/۵ درصد) دانشجو بوده‌اند. از میان اساتید ۱۶ نفر (۸۸/۹ درصد) مری و ۲ نفر (۱۱/۱ درصد) استادیار بوده که نوع همکاری ۱۷ نفر (۹۴/۴ درصد) از آنان نظامی و ۱ نفر (۵/۶) از آنان غیرنظامی می‌باشند. در میان دانشجویان ۷۸ نفر (۸۳/۹ درصد) از آنان در مقطع کارشناسی و ۱۵ نفر (۱۶/۱ درصد) در مقطع کارشناسی ارشد مشغول به تحصیل بوده‌اند که ۷ نفر (۴۶/۷ درصد) از دانشجویان ارشد نظامی و ۸ نفر (۵۳/۳ درصد) از آنان غیر نظامی هستند.

نرمال یا غیر نرمال بودن توزیع داده‌ها از جمله معیارهایی است که در این پژوهش جهت انتخاب نوع رویکرد مناسب در مدل‌سازی معادلات ساختاری و جهت تجزیه و تحلیل صحیح و معتبر، مورد بررسی قرار گرفت. به منظور مشخص کردن نرمال بودن یا نبودن توزیع، از نمودارهای احتمال نرمال^۱ (P-P) و نمودار جعبه‌ای و آزمون «کولموگوروف-اسمیرنوف (K-S)» استفاده شده است که همگی آن‌ها نرمال نبودن توزیع داده‌ها را نشان می‌دهند. نتایج این آزمون در قالب جدول ۳ ارائه شده است.

جدول (۳) آزمون نرمال بودن توزیع داده‌ها

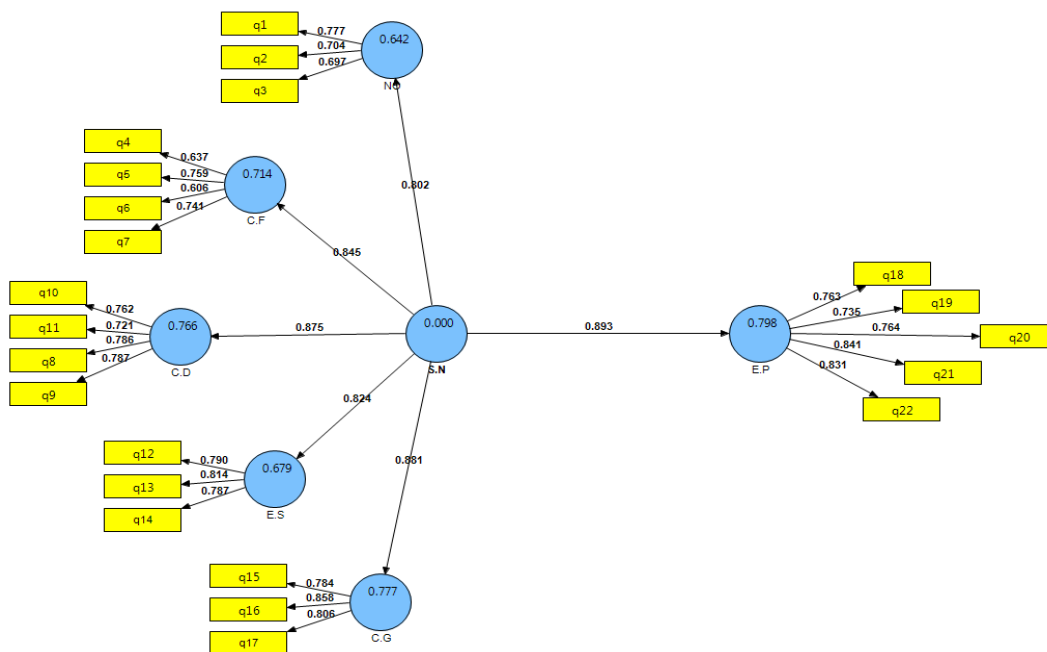
متغیر پنهان مرتبه دوم	متغیر پنهان مرتبه اول	متغیر آشکار	تعداد	آماره Z	Sig
اطلاع‌رسانی (NO)		Q1	۱۰۷	۰/۳۲۳	۰/۰۰۰
		Q2	۱۰۷	۰/۲۸۰	۰/۰۰۰
		Q3	۱۰۷	۰/۲۶۷	۰/۰۰۰
		Q4	۱۰۷	۰/۳۱۶	۰/۰۰۰
تسهیل در ارتباطات (C.F)		Q5	۱۰۷	۰/۳۲۳	۰/۰۰۰
		Q6	۱۰۷	۰/۳۰۲	۰/۰۰۰
		Q7	۱۰۷	۰/۲۵۷	۰/۰۰۰
تداوم بحث‌های کلاسی (C.D)		Q8	۱۰۷	۰/۲۹۹	۰/۰۰۰
		Q9	۱۰۷	۰/۲۵۴	۰/۰۰۰
		Q10	۱۰۷	۰/۲۷۴	۰/۰۰۰
		Q11	۱۰۷	۰/۲۹۶	۰/۰۰۰
حمایت عاطفی (E.S)		Q12	۱۰۷	۰/۲۳۲	۰/۰۰۰
		Q13	۱۰۷	۰/۱۸۴	۰/۰۰۰
		Q14	۱۰۷	۰/۲۴۵	۰/۰۰۰
تشکیل گروه (C.G)		Q15	۱۰۷	۰/۲۵۸	۰/۰۰۰
		Q16	۱۰۷	۰/۲۶۱	۰/۰۰۰
		Q17	۱۰۷	۰/۲۸۵	۰/۰۰۰

1 Normal Probability Plots(P-P Plot)

Sig	آماره Z	تعداد	متغیر آشکار	متغیر پنهان مرتبه اول	متغیر پنهان مرتبه دوم
۰/۰۰۰	۰/۲۸۵	۱۰۷	Q18	روند آموزشی (E.P)	
۰/۰۰۰	۰/۲۶۷	۱۰۷	Q19		
۰/۰۰۰	۰/۲۴۵	۱۰۷	Q20		
۰/۰۰۰	۰/۲۷۴	۱۰۷	Q21		
۰/۰۰۰	۰/۲۵۷	۱۰۷	Q22		

از آنجایی که داده‌های پژوهش از توزیع نرمال برخوردار نیستند و از طرفی هم کفایت نمونه (نسبت ۱۰ برابر بودن کل تعداد شاخص‌ها) برای استفاده از مدل‌سازی معادله ساختاری نسل اول برقرار نمی‌باشد، از تکنیک مدل‌سازی معادله ساختاری نسل دوم (PLS) استفاده شده است. نسل دوم مدل‌سازی معادلات ساختاری، حداقل مربعات جزئی، نسبت به حجم نمونه و نرمال نبودن داده‌ها حساسیت ندارند. البته لازم به ذکر است که از میان انواع نرم‌افزارهای PLS، در این پژوهش از نرم‌افزار Smart PLS استفاده شده است.

در این قسمت از پژوهش هدف آن است تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر روند آموزشی مورد بررسی قرار گیرد. پس از تجزیه و تحلیل‌های صورت گرفته، برآورد استاندارد از پارامترهای موجود در مدل به دست آمده که در قالب شکل ۲ تمامی این روابط قابل مشاهده است.

شکل (۲) برآورد استاندارد از مدل در حالت بررسی فرضیه اصلی

همان‌طور که شکل ۲ مشاهده می‌شود، تمامی بارهای عاملی بالاتر از ۰/۴ می‌باشند. از این حیث حذف هیچ یک از آن‌ها لازم نمی‌باشد و از این لحاظ مدل پایایی مناسب دارد. اما بررسی‌های بیشتر نتایج به دست آمده با استفاده از مدل‌سازی معادله ساختاری نسل دوم (PLS) با استفاده از معیارهای مختلف صورت می‌گیرد که به طور کلی در قالب دو دسته جای می‌گیرند. ارزیابی مدل‌های اندازه‌گیری و ارزیابی مدل‌های ساختاری. در ادامه به بررسی هر یک از این موارد پرداخته شده است.

به منظور بررسی روایی همگرا از شاخص میانگین واریانس استخراج شده^۱ (AVE) استفاده شده است که مقدار بحرانی این مقدار ۰/۵ می‌باشد. نتایج حاصل از بررسی روایی همگرا در جدول ۴ نشان داده می‌شود که همان‌طور که مشاهده می‌گردد نتایج، نمایانگر مناسب بودن معیار روایی همگرا می‌باشد. البته تنها در عامل تسهیل ارتباطات (C.F) مقداری کمتر از ۰/۵ می‌باشد که این مقدار قابل اغماض می‌باشد.

جدول (۴) بررسی روایی همگرا

عامل مرتبه دوم	عامل مرتبه اول	نماد در مدل	تعداد سؤالات	میانگین واریانس استخراج شده (≥۰/۵)
شبکه‌های اجتماعی (S.N)	اطلاع‌رسانی	NO	۳	۰/۵۳
	تسهیل ارتباطات	C.F	۴	۰/۴۷
	تداوم بحث‌های کلاسی	C.D	۴	۰/۵۸
	حمایت عاطفی	E.S	۳	۰/۶۴
	تشکیل گروه	C.G	۳	۰/۶۷
	روند آموزشی	E.P	۵	۰/۶۲

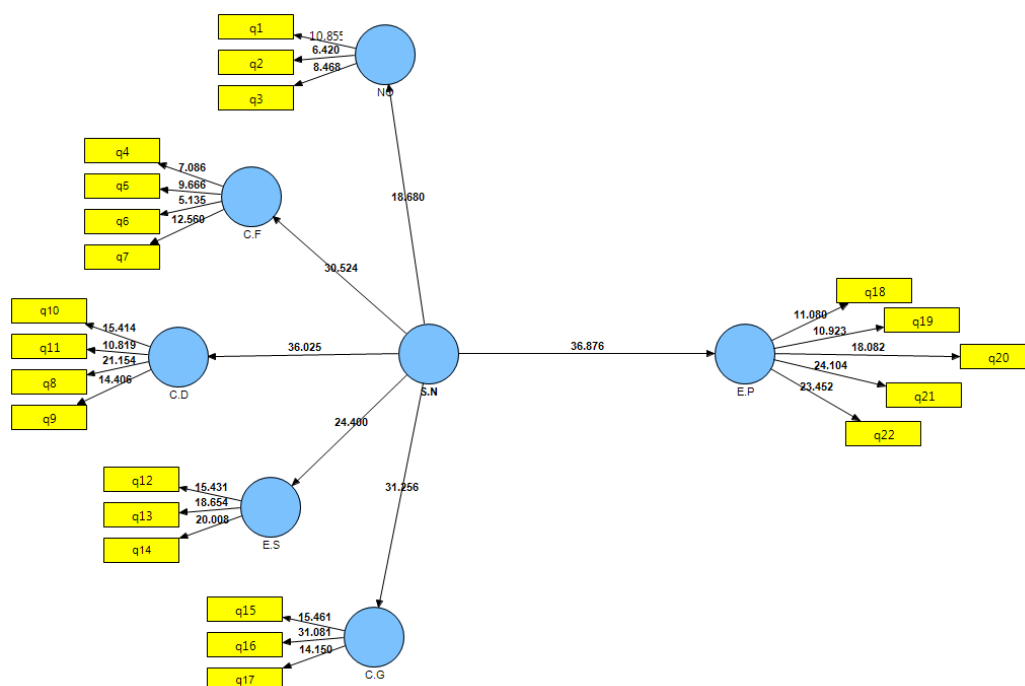
پس از بررسی روایی همگرا، به منظور نشان دادن مستقل بودن هریک از مفاهیم مورد استفاده در پژوهش، از روایی واگرا استفاده شد که در این پژوهش از روش فورنل و لارکر استفاده شده است و نتایج آن در جدول ۵ ارائه شده است. با توجه به نتایج به دست آمده روایی واگرای مدل‌های اندازه‌گیری تأیید می‌شود.

جدول (۵) نتایج بررسی روایی واگرای مدل بر اساس ماتریس فورنل و لارکر

		S.N					E.P
		NO	C.F	C.D	E.S	C.G	
S.N	NO	۰/۷۳					
	C.F	۰/۶۵	۰/۶۹				
	C.D	۰/۷۱	۰/۶۲	۰/۷۶			
	E.S	۰/۷۰	۰/۶۴	۰/۷۲	۰/۸۰		
	C.G	۰/۶۹	۰/۶۷	۰/۷۰	۰/۷۶	۰/۸۲	
	E.P	۰/۷۰	۰/۶۱	۰/۷۱	۰/۷۳	۰/۷۵	۰/۷۹

در این بخش معیارهای ضرایب معناداری T، معیار R Squares، معیار اندازه تأثیر، معیار Q^2 و Redundancy مورد استفاده قرار می‌گیرد که در ادامه به بررسی آن‌ها پرداخته می‌شود. به منظور بررسی وجود یا عدم وجود رابطه بین متغیرها باید معناداری کلیه روابط موجود بین متغیرها مورد تأیید قرار گیرد. بدین منظور در سطح اطمینان ۹۵٪ باید سطح T تمامی مسیرها بیشتر از ۱/۹۶ باشد و این دلیلی بر رد فرض صفر و قبولی فرض یک مبنی بر معناداری بودن روابط می‌باشد. نتایج این آزمون در شکل ۳ آمده است.

1 Average Variance Extracted

شکل (۳) میزان T در روابط مدل در حالت بررسی فرضیه اصلی

همان‌طور که در شکل ۳ مشاهده می‌شود، سطح معناداری T در تمامی مسیرهای مدل بیشتر از ۱/۹۶ می‌باشند. به عبارتی در تمامی مسیرها، وزن‌های به دست آمده تفاوت معناداری با صفر دارند.

ارزیابی مدل ساختاری

مقادیر R^2 و Q^2 برای متغیرهای درون‌زا اندازه‌گیری شده و به ترتیب در جداول ۶ و ۷ آورده شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود هر دو معیار تقریباً برای تمامی متغیرهای درون‌زا در سطح قوی قرار گرفته‌اند.

جدول (۶) مقدار R^2

E.P	C.G	E.S	C.D	C.F	NO	متغیرهای درون‌زا
۰/۷۹۸	۰/۷۷۷	۰/۶۷۹	۰/۷۶۶	۰/۷۱۴	۰/۶۴۲	R^2

جدول (۷) مقدار Q^2

E.P	C.G	E.S	C.D	C.F	NO	متغیرهای درون‌زا
۰/۴۹	۰/۵۱	۰/۴۲	۰/۴۴	۰/۳۳	۰/۳۳	Q^2

همچنین مقدار شاخص Redundancy برای تمامی متغیرهای درون‌زا به شرح جدول ۸ است. البته لازم به ذکر است که این مقادیر با مقادیر Q^2 شباهت بسیار زیادی دارد، آنچه که در شاخص حائز اهمیت است \overline{Red} می‌باشد.

جدول (۸) مقدار Redundancy

E.P	C.G	E.S	C.D	C.F	NO	متغیرهای درون‌زا
۰/۴۹	۰/۵۲	۰/۴۳	۰/۴۴	۰/۳۳	۰/۳۴	Redundancy

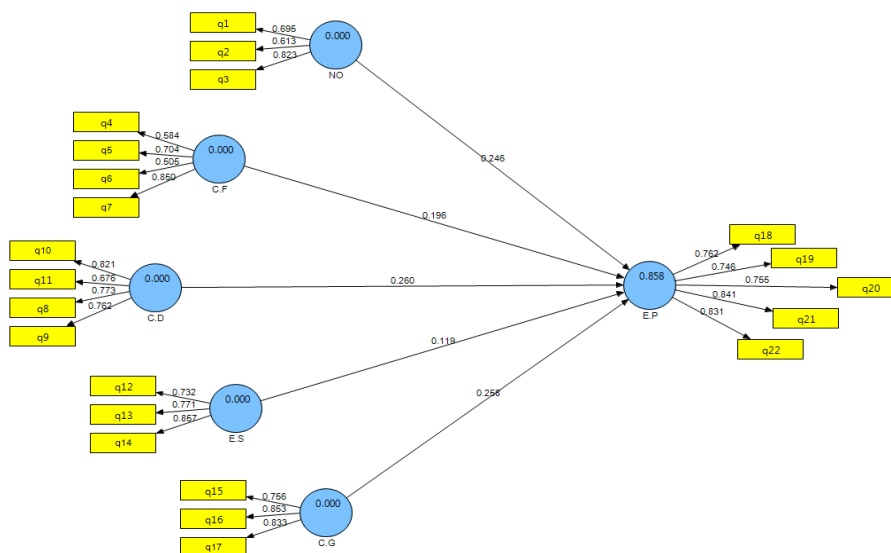
یک معیار مناسب برای سنجش برازش بخش ساختاری مدل‌های معادلات ساختاری، مقدار میانگین Redundancy های مربوط به عامل‌های درون‌زا در یک مدل است. این معیار که با \overline{Red} نشان داده می‌شود، از میانگین مقادیر Redundancy های مربوط به سازه‌های درون‌زا در یک مدل حاصل می‌شود:

$$\overline{Red} = \frac{\sum Red_{(i)}}{6} = \frac{0.34 + 0.33 + 0.44 + 0.43 + 0.52 + 0.49}{6} \approx 0.43$$

هرچقدر این مقدار بیشتر باشد، نشان از برازش مناسب‌تر بخش ساختاری یک مدل دارد. برای بررسی برازش کلی مدل، از طریق معیار GOF^1 به صورت زیر پرداخته شد:

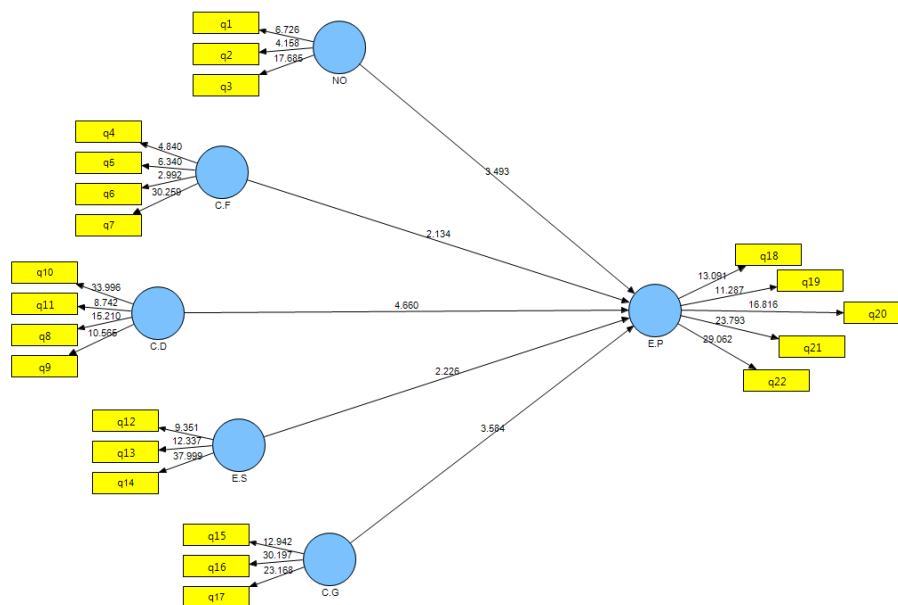
$$GoF = \sqrt{Communalities \times R^2}$$

پس از محاسبات مقدار GoF ، 0.66 به دست آمده که با توجه به سه مقدار 0.1 ، 0.25 و 0.36 به عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای GoF ، حاصل شدن این مقادیر نشان از برازش کلی قوی مدل است. پس از بررسی و تأیید برازش مدل‌های اندازه‌گیری، مدل ساختاری و مدل کلی پژوهش، مطابق با الگوریتم تحلیل داده‌ها در PLS، در ادامه به بررسی تأثیر هر یک از ابعاد پنج‌گانه متغیر شبکه‌های اجتماعی بر روند آموزشی پرداخته می‌شود. بدین منظور برآورد استاندارد از مدل در این حالت در قالب شکل ۴ آورده شده است.

شکل (۴) برآورد استاندارد از مدل در حالت بررسی فرضیه فرعی

همان‌گونه در شکل ۴ مشاهده می‌شود از میان ابعاد مختلف، تداوم بحث‌های کلاسی (C.D) بیشترین تأثیر و بعد حمایت اجتماعی (E.S) کمترین تأثیر را بر روند آموزشی (E.P) داشته است. در ادامه به منظور بررسی معنادار بودن این روابط به بررسی ضریب T پرداخته می‌شود.

شکل (۵) میزان T در روابط مدل در حالت بررسی فرضیه فرعی

ارزیابی مدل کلی

در شکل ۵ مشاهده می‌شود که سطح معناداری T در تمامی مسیرهای مدل بیشتر از ۱/۹۶ می‌باشند. به عبارتی در تمامی مسیرها، وزن‌های به دست آمده تفاوت معناداری با صفر دارند و معنادار است. خلاصه آزمون فرضیه‌های پژوهش در جدول ۸ آورده شده است.

جدول (۹) خلاصه فرضیات پژوهش

توضیحات	نتیجه	فرضیه‌های پژوهش		
فرضیه اصلی	تأیید فرضیه	روند آموزشی	←	شبکه‌های اجتماعی
فرضیه‌های فرعی	تأیید فرضیه	روند آموزشی	←	اطلاع‌رسانی
	تأیید فرضیه	روند آموزشی	←	تسهیل ارتباطات
	تأیید فرضیه	روند آموزشی	←	تداوم بحث‌های کلاسی
	تأیید فرضیه	روند آموزشی	←	حمایت عاطفی

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر، بررسی تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر روند آموزشی مراکز آموزش نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران بوده است. انجام این پژوهش به دلیل به وجود آمدن شرایطی که در آن به طور روزافزون کاربرد شبکه‌های مجازی در امر آموزش گسترش می‌یابد و در نتیجه وفق یافتن با این شرایط به امری اجتناب‌ناپذیر تبدیل شده است، امری لازم و ضروری است؛ بنابراین هرچه آگاهانه‌تر در این مسیر قدم برداشته شود، بیشتر می‌توان از مزایای استفاده از شبکه‌های اجتماعی در آموزش بهره برد.

با توجه به نتایج پژوهش، شبکه‌های اجتماعی بر روند آموزش تأثیر مثبت و معناداری دارد. به صورتی که ضریب استاندارد این مسیر برابر با 0.۸۹۳ ($\beta=0.893$) بوده است؛ بنابراین لازم است مسئولان دانشگاهی در سطح کلان تدابیری بیندیشند تا زیرساخت‌های لازم برای استفاده از وسایل متصل به شبکه‌های اجتماعی در دانشگاه مانند اینترنت خوابگاه و محیط دانشگاه، حمل موبایل و لپ‌تاپ در محیط دانشگاه و خوابگاه و ... برای دانشجویان فراهم گردد. البته با توجه به نظامی بودن دانشگاه،

باید جنبه امنیتی دانشگاه هم مدنظر قرار گیرد. از طرفی به دلیل لزوم استفاده از مقالات علمی به‌روز و ارتباط با مجامع علمی دنیا، دسترسی به فضای مجازی لازم و ضروری می‌باشد. از طرفی هم با توجه به رسالت و مأموریت دانشگاه‌های نظامی امکان استفاده آزاد از این گونه فضاها میسر نمی‌باشد. از این رو پیشنهاد می‌شود که با استفاده از طراحی شبکه‌ای داخلی که با اهداف نظام جمهوری اسلامی ایران هم همخوانی دارد و مبتنی بر ارزش‌های اخلاقی موجود باشد، می‌توان تا حدود بسیار زیادی مشکلات را برطرف نمود. در پژوهش مال میر و همکاران (۱۳۹۵)، یعقوبی و همکاران (۱۳۹۵)، امامی ریزی (۱۳۹۵)، جانکو و همکاران (۲۰۱۰)، رابلیر و همکاران (۲۰۱۰)، یو و همکاران (۲۰۱۰)، زایدیه (۲۰۱۲)، تس (۲۰۱۳)، حمید و همکاران (۲۰۱۵)، لیم و ریچاردسون (۲۰۱۶) و ساها و کارپینسکی (۲۰۱۸) نیز بر تأثیر معنادار شبکه‌های اجتماعی بر روند آموزش تأکید شده است.

با بررسی فرضیات فرعی پژوهش می‌توان به نتایج دقیق‌تر و قابل اتکاتری دست یافت. اولین فرضیه فرعی بیانگر تأثیر تداوم بحث‌های کلاسی به عنوان یکی از ابعاد شبکه‌های اجتماعی بر روند آموزش بوده است که ضریب استاندارد $0.260/\beta$ این مسیر مثبت و معنادار است؛ بنابراین پیشنهاد می‌شود که اساتید دروس در کلاس فقط به جنبه‌های کلیدی موضوعات درسی اشاره کرده و بحث درباره مطالب و موضوعات چالشی را در شبکه‌های اجتماعی مطرح کنند. دانشجویان هم از تأثیر تداوم بحث‌های کلاسی بر روند آموزشی و عملکرد تحصیلی خود غافل نباشند و تمام وقت خود را در این شبکه‌ها به وقت‌گذرانی و سرگرمی اختصاص ندهند. پژوهش یعقوبی و همکاران (۱۳۹۵)، یو و همکاران (۲۰۱۰)، زایدیه (۲۰۱۲) و حمید و همکاران (۲۰۱۵) نیز این یافته پژوهش حاضر را تأیید می‌کنند.

فرضیه فرعی دوم بیانگر تأثیر اطلاع‌رسانی بر روند آموزش است. بر طبق نتایج گزارش شده، تأثیر اطلاع‌رسانی به عنوان یکی از ابعاد شبکه‌های اجتماعی بر روند آموزش با ضریب استاندارد $0.246/\beta$ مثبت و معنادار است؛ بنابراین نقش این شبکه‌ها به عنوان یک کانال اطلاع‌رسانی بیش از پیش مشخص می‌شود؛ بنابراین اساتید دانشگاه‌ها در کنار ابزارهای سنتی مانند ایمیل و استفاده از وبسایت‌ها برای اطلاع‌رسانی رویدادها و کلاس‌های آموزشی و فوق‌برنامه بایستی به این ابزار مهم تکیه کنند. پژوهش خدایاری و همکاران (۱۳۹۳)، یعقوبی و همکاران (۱۳۹۵) و رابلیر و همکاران (۲۰۱۰) نیز این یافته پژوهش حاضر را تأیید می‌کنند؛ اما نتیجه پژوهش میرزایی و همکاران (۱۳۹۶) یافته فوق را تأیید نمی‌کند.

فرضیه فرعی سوم بیانگر تأثیر حمایت‌های عاطفی بر روند آموزش است. بر طبق نتایج گزارش شده، تأثیر حمایت عاطفی به عنوان یکی از ابعاد شبکه‌های اجتماعی بر روند آموزش با ضریب استاندارد $0.119/\beta$ مثبت و معنادار است؛ بنابراین در وهله اول به اساتید دانشگاه پیشنهاد می‌شود که هنگام حضور در شبکه‌های اجتماعی از قالب‌های خشک و رسمی موجود فراتر نهدند و به هنگام نیاز حس همدلی خود نسبت به دانشجویان را نشان دهند و ثانیاً به دانشجویان پیشنهاد می‌شود در صورت لزوم حمایت‌های عاطفی خود را در این شبکه‌ها از یکدیگر دریغ نوزند. پژوهش یو و همکاران (۲۰۱۰)، زایدیه (۲۰۱۲) و ساها و کارپینسکی (۲۰۱۸) نیز این یافته پژوهش حاضر را تأیید می‌کنند.

فرضیه فرعی چهارم بیانگر تأثیر تسهیل ارتباطات بر روند آموزش است. بر طبق نتایج گزارش شده، تأثیر تسهیل ارتباطات به عنوان یکی از ابعاد شبکه‌های اجتماعی بر روند آموزش با ضریب استاندارد $0.196/\beta$ مثبت و معنادار است. این نتیجه دور از ذهن نیز نبوده است، چرا که با استفاده از شبکه‌های اجتماعی می‌توان در بسیاری از هزینه‌ها از قبیل هزینه‌های رفت و آمد صرفه‌جویی کرد و از طرفی مشکلات استفاده از ابزارهای مجازی دیگر از قبیل ایمیل را ندارد؛ چرا که سرویس گفتگوی آنلاین در این شبکه‌ها با راحتی بیشتری قابل دسترس است و مزایای ابزارهای سنتی مانند ارسال انواع فایل را نیز دارد؛ بنابراین می‌توان با ایجاد زیرساخت‌های لازم بستر مناسب برای برگزاری دوره‌های مجازی برای دانشجویان را فراهم کرد. البته این دوره‌ها برای اثربخشی بیشتر بایستی در راستای اهداف آموزشی دانشگاه باشند تا هم از سردرگمی دانشجویان جلوگیری شود و هم اهداف آموزشی به بهترین شکل ممکن تحقق یابند. پژوهش خدایاری و همکاران (۱۳۹۳)، یعقوبی و همکاران (۱۳۹۵)، رابلیر و همکاران (۲۰۱۰)، زایدیه (۲۰۱۲) و حمید و همکاران (۲۰۱۵) نیز این یافته پژوهش حاضر را تأیید می‌کنند.

فرضیه فرعی پنجم بیانگر تأثیر تشکیل گروه‌های مجازی بر روند آموزش است. بر طبق نتایج گزارش شده، تأثیر تشکیل گروه‌های مجازی به عنوان یکی از ابعاد شبکه‌های اجتماعی بر روند آموزش با ضریب استاندارد 0.256 ($\beta=0.256$) مثبت و معنادار است؛ بنابراین پیشنهاد می‌شود در این شبکه‌ها به تشکیل گروه‌های مجازی متشکل از افرادی با علایق و سلیق یکسان اقدام شود. همچنین لازم است به صورت دوره‌ای کارکرد گروه مورد ارزیابی قرار گیرد و در صورتی که از هدف اصلی خود دور شده باشد منحل شود. پژوهش رابلیر و همکاران (۲۰۱۰) و حمید و همکاران (۲۰۱۵) نیز این یافته پژوهش حاضر را تأیید می‌کنند. در انجام پژوهش حاضر نظامی بودن محیط آموزشی و ممنوعیت استفاده از تلفن همراه و تمامی وسایل متصل شونده به اینترنت، امکان مانور بیشتر را از محقق سلب کرده است. این پژوهش در جامعه آماری اساتید و دانشجویان دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره) نوشهر و با شرایط همین دانشگاه انجام گرفته و بایستی در تعمیم نتایج آن به سایر دانشگاه‌ها جوانب احتیاط رعایت شود.

به محققین آتی پیشنهاد می‌شود که مدل پیشنهادی را در سایر دانشگاه‌های غیرنظامی ایران بررسی نموده و نتایج به دست آمده را با نتایج این پژوهش مقایسه نمایند تا بتوان اثر محدودیت‌های موجود در محیط‌های نظامی را از مدل ارائه‌شده حذف نمود. بررسی و تحلیل قابلیت‌ها و محدودیت‌های شبکه‌های اجتماعی بر روند آموزشی، بررسی عملی تعدیل‌گر بودن متغیرهایی مانند جنسیت و مقطع تحصیلی در رابطه‌ی بین شبکه‌های اجتماعی و روند آموزشی و نهایتاً بررسی نقش شبکه‌های اجتماعی در ارتقای مهارت‌های یادگیری دانشجویان نیز می‌تواند از جمله موضوعات جذاب برای پژوهش‌های آتی باشد.

منابع

- آریانی، ابراهیم؛ زاهد بابلان، عادل؛ معینی‌کیا، مهدی و خالق‌خواه علی. (۱۳۹۴). نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی در قابلیت‌های پژوهشی دانشجویان تحصیلات تکمیلی، علوم آموزشی، تابستان ۹۴، ۶ (۲).
- امامی ریزی، کبری (۱۳۹۵). تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان. دوماهنامه علمی پژوهشی راهبردهای آموزش در علوم پزشکی، ۹ (۳)، ۲۰۶-۲۱۳.
- تقوایی یزدی، مریم و چیت‌ساز، چهره. (۱۳۹۴). رابطه شبکه‌های اجتماعی با سلامت اجتماعی دانشجویان، فصلنامه فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی، ۷ (۲)، ۷۷-۹۷.
- جعفری غریبوند، رضیه. (۱۳۸۸). اثر شبکه حمایت‌های اجتماعی و شیوه‌های مقابله‌ای بر رضایت‌مندی تحصیلی دانشجویان مقطع علوم پایه پزشکی اهواز نیمسال دوم ۱۳۸۸، پایان‌نامه دکتری دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی، درمانی جندی‌شاپور اهواز در رشته پزشکی عمومی.
- چراغ ملایی، لیلیا؛ کدیور، پروین و صرامی، غلامرضا. (۱۳۹۳). استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در آموزش - فرصت‌ها و چالش‌ها، اندیشه‌های نوین تربیتی، ۱۰ (۳)، ۵۱-۲۹.
- خدایاری، کلثوم؛ دانشور حسینی، فاطمه و سعیدی، حمیده. (۱۳۹۳). میزان و نوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی (مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه آزاد مشهد)، فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی، ۲۱ (۱)، ۱۹۲-۱۶۷.
- داستانی، میثم؛ کرامتی، جواد؛ پورفاطمی، علی و اکرامی، علی. (۱۳۹۵). تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر عملکرد تحصیلی دانشجویان، مجله مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی یزد، ۱۲ (۲)، ۱۶۰-۱۵۳.
- رسولی، محمدرضا و مرادی، مریم. (۱۳۹۱). میزان مشارکت دانشجویان ارتباطات در تولید محتوای رسانه‌های اجتماعی، فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات فرهنگ - ارتباطات، ۱۳ (۱۹)، ۱۱۳-۱۴۰.
- صرافزاده، مریم و علوی، سهیلا. (۱۳۹۲). جایگاه شبکه‌های اجتماعی آنلاین در میان دانشجویان کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی، تعامل انسان و اطلاعات، ۱۱ (۱)، ۵۶-۴۴.
- عیدی، اکبر؛ علی‌پور، محمدرضا و عبدالهی، جواد. (۱۳۸۷). سنجش اثربخشی دوره‌های آموزشی، مجله تدبیر، ۲۰۰، ۲۶ - ۳۲.
- کیان، مرجان؛ یعقوبی ملال، نیما و ریاحی‌نیا، نصرت. (۱۳۹۴). واکاوی نقش و کاربرد شبکه‌های اجتماعی مجازی برای دانشجویان، فصلنامه فناوری آموزش و یادگیری، ۱ (۳)، ۸۸-۶۹.
- مالمیر، مرتضی؛ زارع، محمد؛ فیض‌آبادی، نرگس و ساریخانی، راحله. (۱۳۹۵). تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر پیشرفت تحصیلی و یادگیری دانشجویان پرستاری در آموزش زبان انگلیسی، مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، ۱۶ (۳۳)، ۲۷۲-۲۶۵.

- محمدی شهرودی، حامد؛ نعمتی، محمدحسین؛ صادقی، فرشته و طبایان، لیلی. (۱۳۹۷). بررسی تأثیر ادراک کارکنان از رهبری دانش بر تسهیم دانش با نقش واسط ابعاد سرمایه اجتماعی (مورد مطالعه: کارکنان دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره) نوشهر)، فصلنامه علمی-پژوهشی آموزش علوم دریایی، ۱۲، ۱۲-۲۸.
- مرادی، رحیم؛ محمدی‌مهر، مژگان؛ نجومی، فرشاد و خزائی، آذر. (۱۳۹۵). جایگاه الگوهای طراحی آموزشی در طراحی و تولید محتوای الکترونیکی، نشریه مطالعات آموزشی، مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی دانشگاه علوم پزشکی ارتش، ۴(۱)، ۴۱-۵۲.
- معینی‌کیا، مهدی؛ زاهد بابلان، عادل؛ آریانی، ابراهیم و خالق‌خواه، علی. (۱۳۹۴). بررسی اهداف و انگیزه‌های دانشجویان از کاربری شبکه‌های اجتماعی مجازی (مطالعه موردی دانشجویان کارشناسی ارشد دانشگاه‌های تهران، علامه طباطبائی، شهید بهشتی و محقق اردبیلی)، رسانه، ۲۶(۴)، ۱۰۵-۱۳۰.
- میرزایی، مریم؛ رحیمی، صالح و مرادی، محمود. (۱۳۹۶). بررسی نقش شبکه‌های اجتماعی در تبادل‌های علمی (مطالعه موردی: دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی)، کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۹(۱)، ۱۰۸-۱۳۰.
- یعقوبی، جعفر؛ نجف‌لو، پریسا و محمدی، وحید. (۱۳۹۵). بررسی کاربردهای آموزشی شبکه‌های اجتماعی مجازی از دیدگاه دانشجویان دانشکده کشاورزی استان زنجان، کنگره ملی آموزش عالی ایران، تهران، ۵-۱.
- Chin, W.W. (1998). The partial least squares approach for structural equation modeling. In G. A. Marcoulides (Eds.), *Modern methods for business research*, 295-236
- Gikas, J., & Grant, M. M. (2013). Mobile computing devices in higher education: Student perspectives on learning with cellphones, smartphones & social media. *The Internet and Higher Education*, 19, 18-26.
- Hamid, S., Waycott, J., Kurnia, S., & Chang, S. (2015). Understanding students' perceptions of the benefits of online social networking use for teaching and learning. *The Internet and Higher Education*, 26, 1-9.
- Junco, R., Elavsky, C. M., & Heiberger, G. (2013). Putting twitter to the test: Assessing outcomes for student collaboration, engagement and success. *British Journal of Educational Technology*, 44(2), 273-287.
- Junco, R., Heiberger, G., & Loken, E. (2011). The effect of Twitter on college student engagement and grades. *Journal of computer assisted learning*, 27(2), 119-132.
- Lim, J., & Richardson, J. C. (2016). Exploring the effects of students' social networking experience on social presence and perceptions of using SNSs for educational purposes. *The Internet and Higher Education*, 29, 31-39.
- Roblyer, M. D., McDaniel, M., Webb, M., Herman, J., & Witty, J. V. (2010). Findings on Facebook in higher education: A comparison of college faculty and student uses and perceptions of social networking sites. *The Internet and higher education*, 13(3), 134-140.
- Saha, N., & Karpinski, A. C. (2018). The Influence of Social Media on International Students' Global Life Satisfaction and Academic Performance. In *Student Engagement and Participation: Concepts, Methodologies, Tools, and Applications* (pp. 1255-1275). IGI Global.
- Sanchez, R. A., Cortijo, V., & Javed, U. (2014). Students' perceptions of Facebook for academic purposes. *Computers & Education*, 70, 138-149.
- Tess, P. A. (2013). The role of social media in higher education classes (real and virtual)—A literature review. *Computers in Human Behavior*, 29(5), A60-A68.
- Yu, A. Y., Tian, S. W., Vogel, D., & Kwok, R. C. W. (2010). Can learning be virtually boosted? An investigation of online social networking impacts. *Computers & Education*, 55(4), 1494-1503.
- Zaidieh, A. J. Y. (2012). The use of social networking in education: Challenges and opportunities. *World of Computer Science and Information Technology Journal (WCSIT)*, 2(1), 18-21.